

Een nieuwe kijk op kwantitatieve methoden in feministisch onderzoek

Niels Spierings

Kwantitatief onderzoek in de mainstream van Genderstudies

Tussen 1975 en 1990 is er vanuit de feministische onderzoeksagenda veel kritiek geleverd op kwantitatief onderzoek. Deels is deze kritiek terug te voeren op het feit dat in statistisch onderzoek gegeneraliseerd wordt met een focus op gemiddelden voor een gehele populatie (zie Bernard, 1975; Harding, 1986; Jayaratna, 1983; Millman & Moss Kanter, 1975/1987; Oakley & Oakley, 1979). Vanuit deze focus worden verschillen tussen seksen overmatig benadrukt en tegelijkertijd wordt er vanuit gegaan dat uitkomsten voor mannen ook opgaan voor vrouwen (Millman & Kanter, 1987, p. 33-35).

Ondanks de uit het bovenstaande voortkomende voorliefde voor kwalitatief onderzoek, hebben verschillende wetenschappers om politiek-retorische redenen toch voor het gebruik van statistiek gepleit (Harding, 1997; Jayaratne, 1983). Jayaratne (p. 158):

[T]here must be appropriate quantitative evidence to counter the pervasive and influential quantitative sexist research which has and continues to be generated in the social sciences.

Later is er een tweede stroming ontstaan die kwantitatief onderzoek evenmin a priori verwerpt. De kern hiervan is dat slecht kwantitatief onderzoek zeker bestaat, maar dat het probleem zit in het 'slechte' en niet zo zeer in het 'kwantitatieve' (Harding, 1997, p. 166; zie ook McCloskey & Ziliak, 1996; Miller & Van der Meulen Rodgers, 2008; Sprague, 2008).

Op het snijvlak van Genderstudies¹ en disciplinair onderzoek worden kwantitatieve methoden en feministisch onderzoek regelmatig gecombineerd, bijvoorbeeld in tijdschriften als *Feminist Economics*, *Psychology of Women Quarterly* en *Women's Health Issues*. In het 'heartland' ofwel de mainstream van Genderstudies² echter veel minder. Opleidingen Genderstudies doceren nauwelijks kwantitatieve methoden (zie Harding, 1997; Ramazanoğlu & Holland, 2002; Reinhartz, 1992). In leidende gendertijdschriften bevat slechts één op de tien artikelen iets van een kwantitatieve analyse (Spierings, 2010). Op een van de eerste conferenties over feministische methoden van onderzoek was er slechts één panel over kwantitatieve methoden tegenover 68 andere panels.

Vrij recent hebben Sandra Harding (bijvoorbeeld 1986, 1993, 1997) en Leslie McCall (2005) expliciet gevraagd om ruim-

te voor kwantitatief onderzoek binnen Genderstudies, omdat het patronen kan blootleggen en kan tonen hoe verschillen verschil maken. Hoewel zij veel worden geciteerd in de mainstream van Genderstudies, lijkt kwantitatief onderzoek daar toch nog niet te zijn doorgedrongen. In dit artikel betoog ik dat dit komt doordat er teveel wordt gegroepeerd. Daarbij worden methoden gekoppeld aan het debat over epistemologieën wat vooral ingegraven posities kent. Ik pleit daarentegen voor relatieve beoordeling van onderzoek, waarbij gedacht wordt in termen van een continuüm, niet in posities. Hiertoe bespreek ik het idee van een 'Ladder van Diversiteit'. Hiermee wordt onderzoek beoordeeld aan de hand van de vraag of het vooruitgang biedt in het recht doen aan verschillen tussen mensen, ofwel aan diversiteit. Zodoende kan duidelijk worden dat kwantitatief onderzoek vooruitgang kan bieden en kan er meer ruimte voor ontstaan. Tevens kan het instrument gebruikt worden in andere disciplines dan in Genderstudies om na te gaan hoe een onderzoeksdesign recht kan doen aan diversiteit. Ook bespreek ik kort de praktische en technische vertaling van diversiteit in statistisch onderzoek.

Simplisme in een hokje stoppen

Kwantitatieve analyses hebben over het algemeen als uitgangspunt het blootleggen van eigenschappen van een grote groep mensen en de relaties tussen deze eigenschappen. Inherent aan dit uitgangspunt is het generaliseren van uitkomsten, en juist dat heeft veel kritiek opgeleverd van feministische wetenschappers (vergelijk Burnham, Gilland Lutz, Grant & Layton-Henry, 2008; Harding, 1986; Millman & Moss Kanter, 1975, p. xv-xvi).

Inderdaad is kwantitatief onderzoek vaak vertrokken vanuit een masculien perspectief en is statistisch onderzoek veelvuldig gebruikt om de inferieure status van vrouwen aan te tonen of te herconstitueren (zie Harding, 1986, 1997, Millman & Kanter, 1987; Reinharz, 1992). Echter, het probleem van 'slecht kwantitatief onderzoek' is dat het 'slecht' is, niet dat het 'kwantitatief' is (Harding, 1997, p. 166). Vanuit deze gedachte zijn er verschillende onderzoekers die pleiten voor een andere omgang met statistische technieken, om zo de voordelen ervan te behouden (zie bijvoorbeeld McCall, 2005; McCloskey & Ziliak, 1996; Miller & van der Meulen Rodgers, 2008).

In het bijzonder Harding (bijvoorbeeld 1986, 1997) en McCall (2005) laten zien hoe verschillen vormen van onderzoek bijdragen aan minder androcentrische en meer intersectionele kennis. Hun beider pleidooi heeft de afstand tussen kwantitatief onderzoek en mainstream genderonderzoek echter niet weten te overbruggen. Dit komt volgens mij door de 'categoriseringsparadox': door onderzoek in te delen in een bepaalde groep (namelijk kwantitatief) en vervolgens te bepleiten dat dit 'ook goed onderzoek is', wordt juist het verschil met ander onderzoek benadrukt en de kloof herbevestigd.

Harding (1997) beargumenteert in haar werk dat feministische onderzoekers alle methoden kunnen gebruiken die niet-feministische empiricistische onderzoekers gebruiken, maar dat feministische onderzoekers andere epistemologische posities innemen waardoor de mate van androcentrisme afneemt. Ze onderscheidt hierbij drie epistemologische posities.

Het feministisch empiricisme, ten eerste, gaat net als het niet-feministisch empiricisme uit van de kracht van wetenschap om kennis te ontwikkelen, maar als het

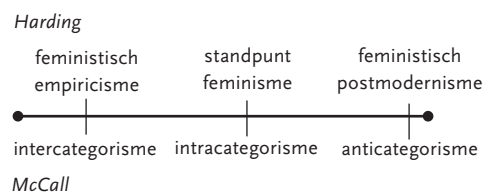
om genderverschillen gaat worden wetenschappelijke normen vaak niet strikt nageleefd en het domein van de wetenschap wordt bepaald vanuit een mannelijk perspectief. Feminisering van de empiricistische wetenschap helpt dit probleem oplossen (Harding, 1997). Het standpunt-feminisme, ten tweede, claimt dat het ondergaan van een politieke strijd vanuit een ondergeschikte positie mensen een ander beeld van de wereld geeft, omdat kennis gebaseerd is op ervaring (Harding, 1997; zie ook Burnham et al., 2008). Hierbij is het belangrijk dat vrouwen als groep niet gegeneraliseerd worden, omdat zij onderling ook verschillende geschiedenissen met zich meedragen, bijvoorbeeld op basis van verschillen in sociaal-economische klasse of etniciteit. Het feministisch postmodernisme, ten slotte, focust meer op politiek van identiteiten en stelt zich als doel om bestaande stereotypen te bestrijden en te benadrukken hoe mensen meervoudige en fluïde identiteiten hebben (Butler, 2002). Daarbij wordt gender niet altijd als dominante identiteit gezien (Burnham et al., 2008, p. 329).

Volgens Harding draagt elk van deze epistemologische groepen bij aan de feministische onderzoeksagenda, maar moeten ze los gezien worden van de methodologische discussies (1997, p. 170). Ook McCall (2005) ziet verschillende bijdragen aan de epistemologische agenda bij haar categorisering van onderzoek naar intersectionaliteit, maar zij is van mening dat de kern van het onderscheid juist gevonden wordt in methoden en niet in epistemologieën. McCall onderscheidt drie typen onderzoek naar intersectionaliteit. Intercategorisch onderzoek, op de eerste plaats, start met de notie dat machtsrelaties in de samenleving gekoppeld zijn aan identiteiten. Deze algemene relaties kunnen bestudeerd en bloot-

gelegd worden en daarvoor is het voorlopig gebruik van categorieën nodig. De studie naar de maatschappelijke relevantie van bepaalde categorieën en de interactie tussen categorieën is hiervan een onderdeel. McCall ziet veel intercategorische mogelijkheden voor verschillende statistische technieken en modellen. Intracategorisch onderzoek, als tweede, bevraagt juist categorisering. Zo is er vanuit deze groep in het bijzonder kritiek op het idee dat vrouwen een eenduidige groep zijn. Intracategoristen stellen continu de vraag welke identiteiten van een persoon relevant zijn gegeven de geldende machtstructuren. Anticategorisch onderzoek, ten slotte, impliceert zware kritiek op het idee van categorisering in zijn algemeenheid. Categorieën worden hierin gezien als constructen die functioneren als uitsluitingmechanismen, waarbij meervoudige identiteiten worden genegeerd.

De drie epistemologieën van Harding en de typen van categorisatie van McCall (zie Figuur 1) komen op twee belangrijke punten overeen. Ten eerste, associëren ze kwantitatieve methoden met onderzoek dat uitgaat van het (niet-feministisch) empiricisme en van bestaande categorieën. Standpuntfeministen en postmodernisten zouden hun wantrouwen jegens bestaande methoden delen, en vooral kiezen voor *thick descriptions*, *oral data* en interpretatieve technieken (vergelijk Burnham et al., 2008). Daarmee zouden kwantitatieve

Figuur 1: twee classificatieschema's van onderzoek

methoden ver afstaan van de epistemologische posities die in de gendermainstream dominant zijn en – vanuit dat perspectief – dichter bij het androcentrisch empiricisme staan.

Ten tweede spreken McCall (2005, p. 1777) en Harding (1997, p. 170) in termen van glijdende schalen, ofwel continua, maar kiezen ze er beiden voor om het feministisch en intersectioneel onderzoek op te delen in slechts drie categorieën. In hun poging het hokjesdenken te doorbreken, creëren ze nieuwe hokjes, waardoor er posities ontstaan in plaats van een glijdende schaal waarlangs een andere positie benaderd kan worden. Kwantitatief onderzoek wordt dan al snel ingedeeld in het kamp van het slechte onderzoek.

De Ladder van Diversiteit

De kritiek op (het slechte gebruik van) kwantitatieve methoden lijkt zich te concentreren op de tegenstelling generalisatie en simplificatie versus diversiteit en specificatie. Dit zijn echter niet twee losstaande tegenpolen, maar begrippen die naar één en hetzelfde spectrum verwijzen: een continuüm van diversiteit. De discussie over kwantitatief onderzoek kan dus ook worden geformuleerd in termen van diversiteit in plaats van epistemologische posities. Voortbouwend op Harding en McCall presenteer ik hier de *Ladder van Diversiteit*, als een denkkader dat onderzoek een relatieve en graduele positie toekent en zo ruimte creëert voor kwantitatief onderzoek in Genderstudies.

Diversiteit

Om een goed en scherp beeld te hebben van diversiteit is het nodig om zowel te kijken naar wat diversiteit wel is als wat het niet is. Het concept van diversiteit zoals ik

dat hieronder toelicht is gevisualiseerd in Figuur 2.

De economische, sociale en medische wetenschappen waarover het in dit artikel voornamelijk gaat, hebben gemeen dat hun objecten van studie mensen zijn. In deze context wordt diversiteit dan ook begrepen in termen van verschillen tussen mensen met identiteit als de kern daarvan. Elk individu of elke groep die zich een andere identiteit aanmeet of aangemeten krijgt dan alle andere reeds bestaande identiteiten vergroot de diversiteit onder mensen.

In het meest extreme geval is de positieve pool van diversiteit een positie waarbij we er vanuit gaan dat ieder mens een uniek wezen is waarover geen enkele algemeen geldende uitspraak gedaan kan worden. Uitspraken zijn dan altijd singulier en externe validiteit bestaat niet. In dit positieve extreem kunnen we overigens ook opnemen dat mensen meerdere en fluïde identiteiten kunnen hebben. De negatieve pool van het continuüm wordt gevormd door het idee dat elk mens in essentie gelijk is en dat kennis over één van deze mensen gelijk staat met kennis over allemaal (zoals vaak het geval is in psychologische, economische en medische theorieën). Er is dan sprake van absolute externe validiteit. Tussen deze twee polen ligt een groot, grijs gebied, waarin het aantal categorieën/identiteiten varieert van twee tot het aantal mensen minus één.

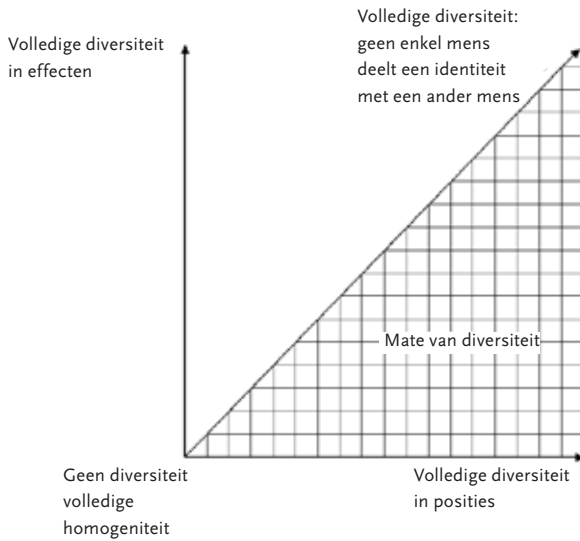
Hoeveel groepen er bestaan, wordt bepaald door de identiteit(en) die worden onderscheiden. Dit artikel vertrekt vanuit een genderperspectief waarbij de nadruk in beginsel ligt in het onderscheid naar sekse, maar even gemakkelijk kan voor andere identiteiten gekozen worden zoals ras, etniciteit, klasse, leeftijd en fysieke gesteldheid (vergelijk Pringle & Watson, 1998; Verloo, 2006). Voor de Ladder van Diversiteit

zijn de verschillende diversiteiten niet a priori hiërarchisch gerangschikt.

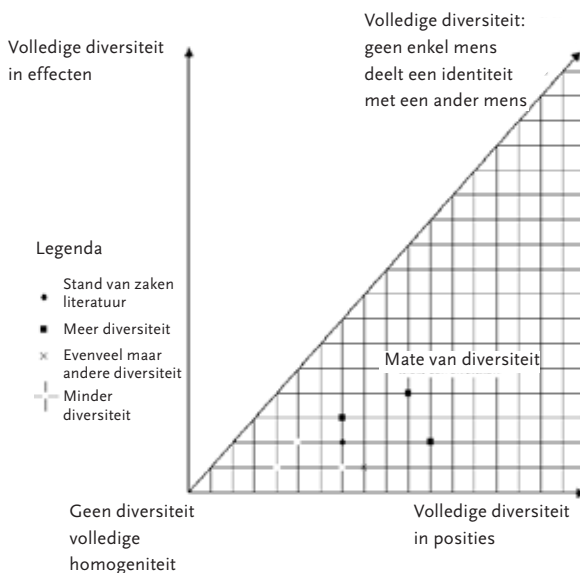
Binnen dit concept van diversiteit kunnen we twee dimensies onderscheiden: verschillen in de *posities* van (groepen) mensen en verschillen in de *effecten* op

de posities van (groepen) mensen. Als het gaat om posities, dan kunnen we bijvoorbeeld groepen vergelijken naar hun economische zelfstandigheid. Als het gaat om effecten, dan kunnen we onderzoeken of een bepaald medicijn wel dezelfde resulta-

Figuur 2: de mate van diversiteit

Figuur 3: relatieve positionering op de Ladder van Diversiteit

ten boekt bij de ene groep mensen (blanke vrouwen) als onder de andere groep (zwarte mannen). Om de tweede dimensie van diversiteit te incorporeren is echter wel de eerste dimensie noodzakelijk: zonder het onderscheid naar sekse kan het verschil in effect op de posities van seksen niet onderzocht worden. De mate van diversiteit in effecten kan daarmee dus nooit groter zijn dan de mate van diversiteit in posities.

De Ladder

De ladder van diversiteit is opgebouwd uit de twee dimensies (posities en effecten). Hoewel het ingetekende raster (Figuur 2) anders suggereert, kunnen we het aantal mogelijke posities op de ladder van diversiteit als oneindig beschouwen. Elke wetenschappelijke studie laat zich op dit landschap plaatsen aan de hand van twee vragen. Ten eerste ‘tussen welke identiteiten wordt een onderscheid gemaakt?’ en ten tweede ‘wordt er gekeken naar het onderscheid in termen van posities of ook in termen van effecten?’. Hoe dichter een studie bij de rechterbovenhoek staat, hoe sterker diversiteit is meegenomen.

De kracht van de Ladder van Diversiteit als zodanig ligt echter niet in het plaatsen van een studie op deze ladder, maar in het positioneren van studies in hun academische verleden. Als in de huidige stand van zaken in een bepaald veld überhaupt geen onderscheid werd gemaakt met betrekking tot een bepaalde identiteit, dan is het wel maken van onderscheid een stap in de richting van meer diversiteit. De hoeveelheid diversiteit die de studie *toevoegt* aan bestaand onderzoek in het betreffende onderzoeksveld zou leidend moeten zijn voor de kwaliteitsbeoordeling (vergelijk McCall, 2005, p. 1785). De Ladder van Diversiteit doet hier recht aan, omdat je op de ladder zowel een positie hebt, als dat je er op kunt

bewegen: soms wordt er een stap gezet naar meer diversiteit, soms een stap naar andere diversiteit en soms een stap naar minder diversiteit (zie Figuur 3).

Een enkele studie zelf zal geen stappen maken op de ladder, maar een onderzoeksveld of traditie kan over de tijd wel bewegen. We kunnen daarmee dan kijken naar de relatieve positie van een studie. Zo kan het zijn dat het differentiëren naar sekse in sommige medische studies een grote stap voorwaarts is (Nieuwenhoven & Klinge, 2010), terwijl het enkel onderscheiden van seksen op het gebied van arbeidsvraagstukken achteruitgang of stilstand betekent.

Het oordeel of iets een stap vooruit is, is niet altijd zo vanzelfsprekend als ik tot nu toe heb gesuggereerd. Het ontbreken van een a priori hiërarchie betekent niet dat het meenemen van alle vormen van diversiteit altijd even waardevol is voor onze maatschappelijke en wetenschappelijke kennis. Niet alle vormen van verschil zijn altijd relevant in termen van ongelijkheid (bijvoorbeeld Phoenix & Pattynama, 2006; Verloo, 2006; Yuval-Davis, 2006) en het toevoegen van nieuwe categorieën kan zowel mensen insluiten als uitsluiten.

De relevantie van een verschil hangt in ieder geval af van de onderzochte problematiek. Zo is de analysecategorie vrouwen alleen relevant in een gegenderde context, een context waarin vrouwen iets gemeenschappelijk hebben. In termen van Young (1997) moet het gaan om mensen die een belang of ervaring delen. Zij geeft het voorbeeld van mensen die samen op de bus staan te wachten. Als deze bus niet komt, bindt dat deze mensen, ondanks al hun verschillen. Vrouwen delen veel vergelijkbare patronen, missen wellicht vaak de spreekwoordelijke bus. Samen vormen zij dan een *seriality*. Zo hangen in de context van arbeidsvraagstukken de belangrijkste

verschillen samen met gender, sociaal economische klasse en etniciteit, terwijl voor gezinsrecht juist seksuele voorkeur en gender dominant zijn.

Warner (2008, p. 458) stelt zelfs dat het uiteindelijk een empirisch vraagstuk is of en welke categorieën bepalend zijn, maar ze geeft geen antwoord op de vraag wat de drempel is voor een 'empirisch verschil' om een substantieel of relevant verschil genoemd te worden. Als vrouwen in een bepaalde functie gemiddeld € 32.006 per jaar verdienen en mannen in dezelfde functie gemiddeld € 31.992, is het verschil van € 14,- dan substantieel en relevant? Zoals McCall (2005) ook aangaf, kan in het ene onderzoek de focus liggen op het bevragen van bestaande categorieën en dan kan zelfs het kleinste verschil in posities of effecten aanleiding zijn om verder te onderzoeken of de categorisering wel deugt. In een ander onderzoek kan het echter zijn dat we vooral kijken naar verklaringen voor verschillen in de positie van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Dan is het lastiger om direct te stellen of een gevonden verschil relevant is. Relevantie wordt dan niet alleen een wetenschappelijke vraag, maar ook een politieke vraag. Een normatief – mogelijk standpuntafhankelijk (Young, 2003) – oordeel is nodig om te bepalen of een verschil van € 14,- met een statistische significantie van 0,001 (een zekerheid van 99,99%) relevant is, en of een verschil van € 2.800,- bij een statistische significantie van 0,101 (een zekerheid van 89,9%) niet substantieel en relevant is.

Het is onmogelijk om empirisch een objectief metacriterium vast te stellen om te bepalen of een verschil relevant is. Het is echter wel mogelijk en wenselijk dat in onderzoek wordt aangegeven welke keuzen zijn gemaakt: (1) Welke vormen van diversiteit zijn in het onderzoek meegenomen en

hoe verhoudt dit zich tot de stand van zaken in het onderzoeksveld?; (2) Wat is het doel van de studie met betrekking tot die vormen van diversiteit?; (3) Welke criteria zijn gebruikt om te bepalen of de verschillen al dan niet als substantieel en maatschappelijk relevant worden beschouwd?

Diversiteit in cijfers: de Ladder toegepast op meer kwantitatief onderzoek

De Ladder van Diversiteit geeft onderzoekers de mogelijkheid om onderzoek af te zetten tegen de bestaande praktijk in dat veld met de vraag of het nieuwe onderzoek bijdraagt aan het blootleggen van relevante diversiteit en aan te geven of er in dat opzicht in het onderzoek sprake is van verbetering of verslechtering. In deze sectie wil ik illustreren hoe diversiteit kan worden gevat in kwantitatieve technieken en daarbij illustreren dat kwantitatief onderzoek kan leiden tot verbetering.

Diversiteit in posities

Als we descriptieve informatie geven over een groep op basis van een dataset is het een eerste stap om naast de gemiddelde scores van een (sub)groep ook andere maten weer te geven om een helderder beeld te krijgen van de spreiding op een kenmerk, zoals het minimum en maximum, de standaarddeviatie, de modus en de mediaan. Een hoge spreidingscore is hierbij een sterke aanwijzing voor het bestaan van relevante subgroepen. Deze heterogeniteit is vervolgens verder in kaart te brengen met nieuwe onderverdelingen. Bij het beschrijven van subgroepen is het ook weer van belang spreidingsmaten en alternatieve centrummaten te gebruiken. Het gebruik van spreidingsmaten is voornamelijk zinvol bij schalen (interval-like ordinale, interval- en

ratiovariabelen). Als het gaat om categorische data (nominaal of niet interval-like ordinaal) dan kan er worden gevarieerd in het aantal categorieën. Het aantal mensen dat niet en wel religieus is kan worden verfijnd naar het verschil tussen agnosten, atheïsten, boeddhisten, katholieken, moslims, protestanten en anders gelovigen. Technisch gesproken kunnen met het gebruik van subcategorisering en spreidingsmaten verschillen tussen een oneindig aantal subgroepen weergegeven worden.

Als we verschillende identiteiten tegelijkertijd willen onderzoeken, dan is het van belang om ons te realiseren dat deze identiteiten met elkaar kunnen interfereren. De positie van zwarte vrouwen is bijvoorbeeld meer dan de som van de delen zwart en vrouw (bijvoorbeeld Hancock, 2007; Wecker & Lutz, 2001). Om hier rekening mee te houden moet niet alleen man/vrouw en zwart/wit³ onderscheiden worden, maar dienen vier groepen te worden onderscheiden. Dan is niet de assumptie dat het verschil man/vrouw gelijk is voor zwarte en witte mensen (of vice versa).

Tot dusverre de beschrijvende analyse-technieken. Bij verklarende analyse op basis van inferentiële statistiek (waaronder regressieanalyse) kunnen verschillen verwerkt worden met behulp van dummies (Hardy, 1993). Het toevoegen van dummyvariabelen toont bijvoorbeeld of één sekse structureel een lager inkomen heeft dan een andere sekse, eventueel na het rekening houden met andere factoren in de vorm van controlevariabelen.

Voorbeeld: competitiviteit van (Khasi- en Masaai)vrouwen en -mannen

In de evolutionaire psychologie bestaat het idee dat competitief gedrag van mensen voortkomt uit een geschiedenis van strijd tussen groepen (Van Vugt, De Cremer &

Janssen, 2007). Tot voor kort was er daarbij weinig aandacht voor sekse- of genderverschillen. Van Vugt et al. voegden dit onderscheid toe en concludeerden (2007, p. 22):

men's social behavior and psychology are more strongly intergroup driven than women's [the male-warrior hypothesis] ... men make more competitive choices in social dilemmas between groups than women do.

Gneezy, Leonard en List (2009) onderzochten eveneens genderverschillen in competitief gedrag van mannen en vrouwen. Zij kijken naar de patriarchische Maasaistam in Tanzania en de matrilineale Khasi in India. Op een schaal van 0 tot 1 scoorden de Maasai gemiddeld 0,39, de Khasi 0,49, met een standaarddeviatie van 0,5 dat aangeeft dat er binnen de stammen substantiële verschillen bestaan. Maasaimannen scoorden gemiddeld 0,50 en -vrouwen 0,26, bij de (matrilineale) Khasi was dit respectievelijk 0,39 en 0,54. Gender maakt dus een belangrijk verschil, wat weer verschilt per stam. Ook na rekening gehouden te hebben met onder andere inkomen, leeftijd en opleidingsniveau in regressieanalyses, blijken Khasivrouwen en Masaaimannen ongeveer even competitief te zijn, gevolgd door Khasimannen. De Masaai-vrouwen blijken het minst competitief. Gneezy et al. concluderen (2009):

it is not universally true that the average female in every society avoids competition more often than the average male. (p. 1653)

De auteurs suggereren dat een co-evolutionaire verklaring hiervoor het meest waarschijnlijk is. Dit doen ze op basis van hun kennis van de twee samenlevingen, additi-

onele testen en andere studies. Ze verwerpen zeer nadrukkelijk de simpelere evolutionaire verklaring die op *nature* gericht is en de socialisatie/*nurture* verklaring.

Uit Van Vugt et al. (2007) kan worden opgemaakt dat het van belang is om onderscheid te maken tussen (groepen) mensen, in dit geval naar sekse. In de evolutionaire psychologie werd dat volgens de auteurs nauwelijks gedaan. Door gemiddelden per seksegroep uit te rekenen tonen zij substantiële verschillen. Dit is op de ladder een stap vooruit, los van de naar essentialisme riekende conclusie. De tweede studie illustreert vervolgens verdere vooruitgang in de vorm van differentiatie naar etniciteit wat hier samenhangt met de sociaal-culturele context en genderpatronen. Gneezy et al. (2009) geven gemiddelden en spreidingsmaten per groep (alle vier de combinaties van sekse en etniciteit). Vervolgens doen ze een verklarende analyse waarbij wederom vier groepen onderscheiden worden en controlevariabelen meegenomen zijn in de modellen. In hun conclusies gaan Gneezy et al. vervolgens genuanceerd om met de resultaten. Vanuit het perspectief van de Ladder van Diversiteit kan de (kwantitatieve) studie van Gneezy et al. als een verbetering gezien worden die meer inzicht geeft in het competitiviteitsgedrag van personen.

Diversiteit in effecten op posities

Voor sommige groepen mensen hebben bepaalde factoren meer of een andere invloed dan voor andere groepen mensen – de factoren interacteren (Jaccard & Turrisi, 2003). Als we in het bijzonder geïnteresseerd zijn in maatschappelijke normen en structuren, dan kunnen we ook gebruik maken van multilevel regressietechnieken, waarbij we crossniveau- interacties toevoegen (Jones & Duncan, 1998). In een regressiemodel kan

technisch gesproken voor elke verklarende variabele een interactieterm worden aangeemaakt met sekse, of etniciteit, of leeftijd, of seksuele voorkeur, of

Een dergelijke benadering dwingt tot nadenken over welke factoren van invloed zijn en hoe dit verschilt voor verschillende groepen mensen. Daardoor komt er ook meer potentiële aandacht op het androcentrische karakter van sommige theorieën, gegenderde effecten en variabelenselectie (Burnham et al., 2008).

Voorbeeld: politieke interesse en gegenderde effecten

(in de Dominicaanse Republiek)

Zeker teruggaande tot halverwege de twintigste eeuw wordt er onderzoek gedaan naar de politieke interesse van mensen. Een deel van de betreffende literatuur kijkt in het bijzonder naar het verschil tussen mannen en vrouwen of wat de politieke interesse van vrouwen bepaalt (Inglehart & Norris, 2003; Koch, 1997; Verba, Burns & Schlozman, 1997). Hieruit is gebleken dat onder andere opleidingsniveau en leeftijd van belang zijn in het verklaren van het verschil tussen seksen. Morgan, Espinal & Hartlyn (2008) gaan echter een stap verder in hun studie naar politieke interesse in de Dominicaanse Republiek. Zij onderzoeken (2008, p. 37):

whether processes that produce support for women in politics are distinct among women and men. ... [This] enables us to understand ... what factors most influence how these differences are produced in a developing democracy, and where gains may potentially be made in terms of equity in both participation and representation.

Voor vier verschillende jaren voeren de auteurs een regressieanalyse uit waarin gekeken wordt of en in hoeverre politieke interesse onder andere afhangt van sekse, leeftijd, onderwijsniveau, socio-economische situatie en tevredenheid met de politiek. Tevens voegen ze de interactietermen van sekse met onderwijsniveau en leeftijd toe. Op basis hiervan concluderen de onderzoekers (ibid, p. 47-8) voor 2004 dat

[t]his sizeable difference in the effect of education suggests that while education promotes political engagement overall, there may be something about the education process ... that encourage men to take more interest in politics than women.

Wat betreft leeftijd lijken mannen meer politieke interesse te krijgen tot ongeveer hun 40ste, terwijl de interactieterm toont dat er voor vrouwen nauwelijks een leeftijdeffect is. Morgan et al. concluderen (2008, p. 59):

With consistent levels of political interest and feminist attitudes among women of all ages in the Dominican Republic, it is unlikely that generational replacement alone will lead to increases in interest or feminism among women over time.

De auteurs hebben met behulp van regressiemodellen inclusief interactietermen met gender laten zien hoe effecten beduidend anders zijn voor mannen dan voor vrouwen. Redenerend in termen van de Ladder van Diversiteit is dat een verbetering. In Figuur 2 zijn zij naar boven geschoven.

Discussie en conclusie: een toekomst voor diversiteit in Genderstudies?

Risico's en beperkingen

Het kwantificeren van diversiteit is belangrijk, maar niet altijd gemakkelijk of zonder risico's. Ten eerste is het uiteindelijk aan de onderzoeker, beleidsmaker, journalist enzovoorts om de uitkomsten te interpreteren. Zij moet beoordelen of het gevonden verschil (wetenschappelijk en maatschappelijk) relevant is en of er op basis van de studie iets te zeggen valt over de aard van het verschil. Theorie – een denkkader waarmee we de werkelijkheid waarnemen – is dan onontbeerlijk; een computerprogramma zegt niet of nurture danwel nature het verschil heeft veroorzaakt. In deze lijn is het ook aan de onderzoeker om uit te leggen waarom deze denkt of er sprake is van een causaal verband of een schijnverband – waarbij controle voor relevante andere verschillen niet onbelangrijk is.

Ten tweede is het voorafgaand aan het doen van analyses van belang voor een onderzoeker om helder te hebben wat de theoretische populatie is waarover uitspraken gedaan gaan worden (zie bijvoorbeeld Goertz & Hewitt, 2006). Vervolgens is het de vraag of de dataset aansluit bij deze groep(en). Als er alleen data voorhanden zijn voor volwassen mannen en postmenopauzale vrouwen, dan kunnen er op basis van enkel die data geen uitspraken gedaan worden over bijvoorbeeld het effect van een medicijn op mannen en vrouwen in het algemeen.

Ten derde, als er meer groepen en subgroepen worden onderscheiden, het aantal controlevariabelen toeneemt, of meer interacties noodzakelijk zijn, dan vraagt dit om ingewikkelde modellen, grote hoeveelheden data en items die nu niet in de vragenlijsten zijn opgenomen (vergelijk

McCall, 2005, p. 1788; Warner, 2008). De Ladder van Diversiteit maakt echter duidelijk dat wetenschap stapje voor stapje vooruitgang kan boeken. Hierdoor wordt de vraag om gigadatabestanden teruggebracht. Mijn ervaring is dat veel bestaande data al mogelijkheden bieden om diversiteit te onderzoeken. Bijna elke dataset geeft bijvoorbeeld de mogelijkheid interacties met sekse te gebruiken en gegenderde invloeden te toetsen. Ook is een gebrek aan data geen argument dat wetenschappelijke stilstand legitimeert. Binnen Genderstudies kunnen onderzoeksgroepen namelijk ook (in samenwerking) zelf (betere) data verzamelen. Complexiteit van modellen lijkt inderdaad wel inherent aan diversiteit. Theoretisch zijn onderzoekers binnen Genderstudies echter in staat gebleken complexe theorieën helder te formuleren, maar niet van de ene op de andere dag. Voor toepassingen van complexe empirische modellen moet dat evenmin verwacht worden. Wat betreft de publicatie van dergelijk complex onderzoek geeft McCall aan dat het lastig is dit onderzoek te publiceren in toptijdschriften (2005, p. 1787), maar met Sprague (2008, p. 702) stel ik daar tegenover dat er niet voor niets Genderstudies tijdschriften zijn van hoge kwaliteit. Dit zijn juist de tijdschriften waarin kwantitatieve analyses ontbreken.

Een toekomst van Genderstudies

In de afgelopen decennia hebben onder andere Harding (1986, 1997) en McCall (2005) getracht binnen de mainstream van feministisch en genderonderzoek ruimte te creëren voor studies die meer op kwantitatieve leest geschoeid zijn. Ondanks hun overtuigende argumenten dat dit soort studies ook kunnen bijdragen aan het afbreken van androcentrisme en het in kaart

brenge van intersectionaliteit, laat de werkelijkheid zien dat in de mainstream van Genderstudies kwantitatief onderzoek nog zeldzaam is. In dit artikel heb ik beargumenteerd dat Harding en McCall verstrikt zijn geraakt in de categoriseringsparadox: harde scheidlijnen of barrières tussen groepen wetenschappers doorbreken door onderzoek(ers) juist in die groepen in te delen. De gevoelsmatige afstand die door deze classificatie herbevestigd wordt, lijkt me een belangrijke oorzaak voor de oververtegenwoordiging van kwantitatief onderzoek in de gendermainstream, in publicaties, op conferenties en in het onderwijs.

Mijn stelling is dat de Ladder van Diversiteit een uitweg biedt. Door onderzoek te beoordelen op de mate waarin relevant onderscheid tussen mensen wordt gemaakt, kunnen zelfs studies die eigenlijk dicht bij overgeneraliserend onderzoek staan bijdragen aan vooruitgang en diversificatie. Een kernwoord hier is relevantie. In dit artikel heb ik enigszins uitgeweid over hoe te bepalen wanneer een (numeriek) verschil als relevant beschouwd kan worden, maar verdere ontwikkeling van criteria van relevantie is zeker geboden.

Een tweede belangrijk achterliggend vraagstuk betreft de vraag hoe we kunnen profiteren van de krachten van kwantitatieve methoden zonder diversiteit te kort te doen. Daarbij heb ik betoogd dat we oordelen relatief moeten vormen: 'Wordt er vooruitgang geboekt?' en niet 'Is het onderzoek reeds perfect in termen van diversiteit?' De Ladder van Diversiteit volgend, is het wel degelijk mogelijk om kwantitatieve methoden te gebruiken zonder afbreuk te doen aan het idee van diversiteit. Het gebruik van kwantitatieve methoden ontslaat de onderzoeker er echter niet van om zorgvuldig de empirische gegevens te interpreteren en keuzes te verantwoorden. Andro-

centrisme kan vele vormen aannemen en ligt bij elke techniek op de loer (Burnham et al., 2008; Harding, 1987).

Behalve dat het toepassen van kwantitatieve technieken de (inter)discipline van Genderstudies kennis en invloed kan opleveren, vraagt het ook om investeringen. Het leveren van kritiek is een veel geoefende praktijk, terwijl maar weinig onderzoekers zich openstellen om mee te denken hoe die kritiek te vertalen naar betere praktijken. Zo zijn veel gesignaleerde problemen dat vragenlijsten incompleet zijn, geen goede seksecategorieën gebruiken, en dat genderidentiteiten beperkt worden tot sekse. De voorgedragen oplossingen beperken zich meestal tot verwerping van vragenlijsten en nauwelijks tot verbetering ervan. Zijn onderzoekers in de genderheartland ook bereid meer ruimte vrij te maken in tijdschriften (ten koste van ander onderzoek)? Zijn opleidingsinstituten bereid curricula te diversifiëren en kwalitatieve en kwantitatieve methoden en technieken te doceren? Zijn wetenschappers bereid zich te verdiepen in dummies, regressies, significantie, interacties en wat al niet meer? Zijn gender- en andere onderzoekers bereid om over de eigen schutting heen te kijken?

Noten

- In de literatuur en het veld hebben de classificaties 'Vrouwenstudies', 'Genderstudies' en 'feministische studies' overlappende betekenissen. Tijdschriften als *Women's Studies International Forum* en *Gender & Society* noemden in hun omschrijving nadrukkelijk feministisch onderzoek. Feministisch onderzoek heeft echter expliciet als doel maatschappijverandering, terwijl genderonderzoek dat niet hoeft te hebben. Feministisch onderzoek is daarmee onderdeel van Genderstudies, maar Genderstudies niet per definitie ook feministisch. Claims die ik maak in dit artikel over Genderstudies zijn daarmee ook van toepassing op feministisch onderzoek.

- Onderzoeks- en onderwijscentra, literatuur en conferenties waarvan de primaire focus bij gender ligt.
- De toedeling tot een bepaalde etnische groep is op zichzelf een vraagstuk waarbij simpele indelingen geproblematiseerd kunnen worden (vergelijk Völke, Van der Haar, Yanow, 2010).

Literatuur

- Bernard, J. (1975). *Women, wives and mothers: values and options*. Chicago: Aldine Publishing.
- Burnham, P., Gilland Lutz, K., Grant, W. & Layton-Henry, Z. (2008). *Research methods in politics. second edition, comprehensively revised and updated*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Butler, C. (2002). *Postmodernism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Gneezy, U., Leonard, K. L. & List, A. L. (2009). Gender differences in competition: evidence from a matrilineal and a patriarchal society. *Econometrica*, 77, 1637-1664.
- Goertz, G. & Hewitt, J. J. (2006). Concepts and choosing populations. In G. Goertz (Ed.) *Social science concepts. A user's guide* (p. 211-34). Princeton: Princeton UP.
- Hancock, A. (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on politics*, 5, 63-79.
- Harding, S. (1986). *The Science Question in feminism*. New York: Cornell University Press.
- Harding, S. (1993). Rethinking standpoint epistemology: what is strong objectivity? In L. Alcoff & E. Potter (Eds), *Feminist epistemologies* (p. 49-82). London: Routledge.
- Harding, S. (1997). Is there a feminist method? In S. Kemp & J. Squires (Eds), *Feminisms* (p. 160-170). Oxford: Oxford University Press.
- Hardy, M. A. (1993). *Regression with dummy variables. Sage University Paper 93, Series: Quantitative Applications in the Social Sciences*. Thousand Oaks, London: Sage.
- Inglehart, R. & Norris, P. (2003). *Rising tide: gender equality and cultural change around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jaccard, J. & Turrissi, R. (2003). *Interaction effects in multiple regression. 2nd edition. Sage University Paper 72, Series: Quantitative Applications in the Social Sciences*. Thousand Oaks, London: Sage.

- Jayaratne, T. E. (1983). The Value of quantitative methodology for feminist research. In G. Bowles & R. Duelli Klein (Eds), *Theories of women's studies* (p. 140-161). Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Jones, K. & Duncan, C. (1998). Modelling context and heterogeneity: Applying multilevel models. In E. Scarbrough & E. Tanenbaum (Eds), *Research strategies in the social sciences* (p. 95-122). Oxford, UK: Oxford University.
- Koch, J. (1997). Candidate gender and women's psychological engagement in politics. *American Politics Research*, 25, 118-133.
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *SIGNS: Journal of Women in Culture and Society*, 30, 1771-1800.
- McCloskey, D. N. & Ziliak S.T. (1996). The standard error of regressions. *Journal of Economic Literature*, 34, 97-114.
- Miller, J. E. & Van der Meulen Rodgers, J. (2008). Economic Importance and Statistical Significance: Guidelines for communicating Empirical Research. *Feminist Economics*, 14, 117-149.
- Millman, M. & Moss Kanter, R. (Ed.) (1975). *Another voice. Feminist perspectives on social life and social science*. New York: Anchor Press. Partly reprinted in S. Harding (Ed.) (1987). *Feminism & Methodology*. Bloomington: Indiana University Press.
- Morgan, J., Espinal, R. & Hartlyn, H. (2008). Gender politics in the dominican republic: advances for women, ambivalence from men. *Politics & Gender*, 4, 35-63.
- Nieuwenhoven, L. & Klinge, I. (2010). Scientific excellence in applying sex- and gender-sensitive methods in biomedical and health research. *Journal of Women's Health*, 19, 313-321.
- Oakley, A. & Oakley, R. (1979). Sexism in official statistics. In J. Irvine, I. Miles & J. Evans (Eds). *Demystifying Social Statistics*. London: Pluto.
- Phoenix, A. & Pattynama, P. (2006). Editorial. Intersectionality. *European Journal of Women's Studies*, 13, 187-192.
- Pringle, R. & Watson, S. (1998). 'Women's interests' and the poststructuralist state. In A. Phillips (Ed.) *Feminism & Politics* (p. 203-223). *Oxford Readings in Feminism*. Oxford: Oxford UP.
- Ramazanoğlu, C. & Holland, P. (2002). *Feminist methodology. Challenges and choices*. London: Sage Publications Ltd.
- Reinharz, S. (1992). *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.
- Spierings, N. (2010). *The inclusion of quantitative techniques and diversity in feminist research. Illustrated by figures on gender and employment in the Middle East*. Working Paper presented at the Research Seminar Institute for Gender Studies, Radboud University Nijmegen, March 2nd, 2010.
- Sprague, J. (2008). Sociology: the good, the bad, and the public. *Gender & Society*, 22, 697-704.
- Van Vugt, M., De Cremer, D. & Janssen, D. P. (2007). Gender differences in cooperation and competition. The male-warrior hypothesis. *Psychological Science*, 18, 19-23.
- Verba, S. Burns, N. & Scholzman, K. (1997). Knowing and caring about politics: Gender and political engagement. *Journal of Politics*, 59, 1051-1072.
- Verloo, M. (2006). Multiple inequalities, intersectionality and the European Union. *European Journal of Women's Studies*, 13, 211-229.
- Völke, K., Van der Haar, M. & Yanow, D. (2010). Trouble taxonomies: "Types of women", "continent of birth", and "race". Working Paper, ECPR Joint Sessions, Workshop 15, Category-making and public policy. Münster, 22-27, March 2010.
- Warner, L. R. (2008). A best practices guide to intersectional approaches in psychological research. *Sex Roles*, 59, 454-463.
- Wekker, G. & Lutz, H. (2001). Een Hoogvlakte met koude winden. De geschiedenis van het gender- en etniciteitsdenken in Nederland. In: M. Botman, N. Jouwe & G. Wekker (Ed.). *Caleidoscopische visies – de zwarte, migranten- en vluchtelingen vrouwenbeweging in Nederland* (p. 25-50). Amsterdam: KIT Publishers.
- Young, I. M. (1997). *Intersection voices. dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, NJ: Princeton UP.
- Young, R. J.C. (2003). *Postcolonialism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*, 13, 193-209.